

Оџо тылын сайыннарыыга төрөппүккэ тэттик сүбэлэр

Доруобуйатыгар хааччахтаах оџолоох Ийэ, логопед буоларбынан бэйэм опышпыттан төрөппүттэргэ тыл сайдыытын туһунан аџыйах сүбэлэри санаалары этиэхпин баџарабын. Кэнники бириэмэџэ мөлтөхтүк санарар оџо элбээн, оџом тоџо үчүгэйдик санарбатый диэн боппуруос актуальной буолла. Билинни тэтимнээх олоххо араас технология сайда турар кэмигэр оџо билэрэ-көрөрө кэнээтэ, ол эрэн оџо бэйэтин саастыылаахтарын кытта кыайан өйдөспөт, тылын саппааһа кэмчи. Доруобуйатыгар кэһиллиилээх оџону кытары бииргэ иннигит диэки сайдан иһин, барытын кыайыаххыт сатыаххыт куттаныман.

Эһиги оџоџут эрдэ санарыа суоџун сэрэйэн билиэххитин сөп, өскөтүнэ 2 сааһыгар дылы тарбаџынан ыйан саната суох көрдөрөр, кылгас тыл этии онгорбот, сирэйин мимиката ол эбэтэр артикуляцията, мелкай уонна уопсай моториката бытаан эбэтэр олох да суох буоллаџына, дьэ бу кэмнэ төрөппүт долгуйбакка оџоџор болџомто ууруохтааххын. Бастатан туран хайа төрүөџүттэн быраастарга оџо уопсай сайдыытын бэрэбиэркэлэтэ консультациялата сылдыын истэрин, көрөрүн, моторикатын. Сорох гипер активной уонна моториката олох үчүгэй оџо саната суох буолар оннук оџо внимательнай сенсориката сайдыбатах буолуон эмиэ сөп. Доруобуйата үчүгэй эрэри саната суох эмиэ буолуон сөп оџо Ийэтин иһигэр сылдьан внутриутробнай кэһиллииттэн. Ийэ хайдах төрөөбүтүттэн эмиэ тутулуктаах баџар оџо төрүүр кэмигэр (травма) эчэйии ылыан эмиэ сөп, итиннэ барытыгар туох кистэнэ сылдыарын билбэппит. Оннук оџону уопсай сайдыытын барытын логопед кыайбат бары бииргэ төрөппүт уонна быраастар көмөлөөн сайыннарыахха сөп. Эчэйиилээх доруобуйатыгар хааччахтаах оџону реабилитацияџа сырытыннараргыт булгуччулаах. Речевой проблемалаах оџо санарарыгар этэ сиинэ уопсай уонна мелкай моториката тэннэ хамсаабат ону көрө сылдыаахха наада. Кыра кылгас тылы санарарыгар тарбахтарын моториката тэннэ хамсыахтаах. Үксүн «Р» дорџоону ыарырџаталлар манна үһүн сана туолбут оџо кыайан санарбата куттала суох сотору кэминэн эбэтэр 4-5 сааһыгар кэлиэн сөп. Сорох оџо хойукка дылы олох да ылыммата эмиэ баар ол оџо ис туругуттан баџатыттан эмискэ дорџооно кэлиэн сөп.

Оџо санатын сайыннарага, дорџоону аџаларга үлэни эрдэттэн ыыттаахха, санарар аппаратын үлэтэ түргэнник сайдар кэмигэр үөрэтэххэ чэпчэки, ситиһиилээх буолар. Ханнык эмэ дорџоон суоџун эрчийиэххэ сөп:

1. Санарар орган үлэтин тупсарар артикуляционной эрчийиилэри;
2. Сөпкө тыынарга эрчийиилэри;
3. Тарбах кыра быччыннарын эрчийиилэри;
4. Логомассаж онотторон эрчийи.

Иитий үлэтэ, оџо санарар аппарата Ийэтин иһигэр сьлдьарьттан саџаланар. Оџолоноору сьлдьар Ийэ доруобуйатын харьстаныхтаах куһаџан дьаллыга суох буолуохтаах. 24 нэдиэлэттэн оџо тыаска реакциялыыр, ол иһин үчүгэй музыканы истэр, кэпсэтэр буолун. Оџо Ийэтин эмийийн эмэрэ, киэнник ытыыра, тарбахтарынан тутан ыстыы үөрэнэрэ ити барыта оџо инникитин санарарыгар артикуляциятыгар, тыынарыгар, куолаһыгар туһалаах. Оџо тыла-өһө саамай сайдар кэмэ төрүөбүттэн үс сааһыгар дылы. Ол кэми мүччү тутуман оџону кьтта кэпсэтин дорџоону сөпкө истэрин курдук ыксаабакка чуолкайдык санарын. Дьизэ-уот, ас астыыр, таньынарар сыгыннахтыыр, таһырдыа салгын сиир кэмнитигэр кэпсэтэ сьлдьын. Санарар дьөбур илии тарбахтарын былчыннарын кьтта ыкса сибээстээх бэлиэтиэххэ наада. Оџо тарбахчааннарын төһөнөн эрчийэбит да, соччонон оџо санарар аппарата, тыла - өһө, тулалыыр эйгэ туһунан билиитэ уонна ылынар дьөбура түргэнник сайдар. Кыра оџо тарбахтарын сайыннарага бастаан сэмээр имэрийэн, ууннаран, вибрациялаан массажтаан саџалаан онтон кэмигэр илии үлэтигэр уруһуйга, сьһыарыыга, кьрыйыыга дьарык кэмигэр тарбах эрчийиилэрин онотторун.

Дэлби дьизэбьитигэр дьарыктанын логопед консультациятыгар сьлдьын. Сүбэни ситиһиини кьтары логопед учуутал Екатерина Григорьева.

Тарбахтары саратан баран илиибит үөһэ - аллара хамсатыы (флажок, веер).	
Тарбахтары саратыы, онтон сутуруктуу тутуу (мээчик).	
Тарбахтар төбөлөрүн холботолооһун дорооболоһуу(шарик).	
Тарбахтар төбөлөрүн инструменна оонньууру үтүгүннэрии (дудочка, барабаан, пианиина).	
Тарбахтары хомуйан сутуруктуу тутабыт ыйар тарбахпытын ыйдаран түргэн түргэнник эргитэбит (юла).	
Тарбахтары бэйэ бэйитигэр кириэстээн төгүрүктүү тутабыт. Ортоку тарбахпытын түһэрэбит колокольчик тыла буолар (колокольчик).	

Хангас илиибит ыйар тарбажа күлүүс буолар, уна илиибит сутуруга замуок буолар. Күлүүһү арыйар курдук уна хангас эргитэбит (Күлүүс).

Тэллэй Айабы киэнник арыян, тыл төбөтүн таналайга сыһыаран баран сынгаады аллараа түһэр

Сыала: тыл аннынаады былчыны ууннаран эрчийиш.

Тыал Тыл төбөтүн үмүрүччү туштут уостар быыстарынан кыратык быктаран баран салгыны күүскө үрүү.

Сыала: салгыны хамсатан тыл төбөтүн эрчийиш.

Хачыал Айабы киэнник аһан тыл төбөтүн үөһэ тиистэргэ кэннигэр сыһыара тут онтон алын тиистэр кэннилэригэр түһэр төптөрү таара хатылааһын.

Сыала: тыл төбөтүн хамсааһынын түргэнник уларытыга эрчийиш.

Күөмэйгин сайбан Айах киэнник аһаҕас тыл алын тиис анныгар сытар уонна ууннан сайбанар курдук салгын таһааран сайбанабыт.

Сыала: тыл аннынаады былчыгнарарын сайыннары.

Олбвор Тиистэри күүскө ытыры, уостарынан мицээрдээһин.

Сыала: тиһи күүскө ытыран туруу, уос тула былчыгы сайыннары.

Барабаан Уоһу – тиһи сэгэтэн мицээрдээһин уонна тыл төбөтүнэн үөһэнни тиистэр кэннилэригэр д-д-д диэн дорбоон таһаара-таһаара тонсууйу.

Сыала: тыл төбөтүнээҥи былчыгнарарын сайыннары.

Тиистэ мөһийэбит Уоһу ырбаччы тутан туран тыл төбөтүн тиистэриһэн ытыры.

Сыала: тыл төбөтүнээҥи былчыгы үлэтин күүһүрдүү.

Кэтит тыл Кэтит тыл төбөтүн аллараа уоска ууруу уонна уһундук тутан туруу үөһэнни уоска тылы дабатылыһыбат.

Сыала: тыл былчыгын сымнагы.

1. **С** дорбоону сөпкө санаргарга:

Уос уонна тиис ыпсыбаттар, тыл төбөтө аллараа тиис кэннигэр саһар, тыл көхсө кыратык өрө көтөбүллэр. Тыл икки кытыгыта үөһэ балталарга сыстар.

Эрчиллиилэр: «Тииспитин ыраастыах», «Тиистэ мөһийэбит», «Мичээр», «Кэтит тыл», «Тыал», «Олбвор».

2. **Ц** дорбоону сөпкө санаргарга тыл илин өгтө үөһэ тиис миһэлтигэр ыкса сыстар, онтон төбөтө аллараа диэки түһэр, кытыгытара үөһэ тиис балталарыгар сыстар. Дорбоону санаргарга Т уонна С дорбооннору тэһнэ санардыллар.

Эрчиллиилэр: «Тииспитин ыраастыах», «Тиистэ мөһийэбит», «Мэник тылчаан», «Кэтит тыл», «Олбвор», «Трубочка», «Мичээр».

3. **Ч** до

рбоонно уос-тиис аһаҕастар. Тыл ортого өрө көтөбүллэр. Тыл икки кытыгыта үөһэ балталарга сыстар. Тыл төбөтө үөһэ тахсан сыстан баран тэйэр.

Эрчиллиилэр: «Чаныы», «Күрдөх», «Кэтит тыл», «Тыал», «Часкы», «Мичээр».

4. **Ш** дорбоону сөпкө санаргарга уос уонна тиис ыпсыбаттар, уос иннин диэки кыратык үмүрүччү тутуллар. Кэтит тыл төбөтө кыратык үөһэ миһэлтэ сыстыбатты өрө көтөбүллэр. Тыл кытыгыта ойбоос тиистэргэ сыстар. Хос тыл кыратык өрө көтөбүллэр, куолас силтэтэ аһаҕас.

Эрчиллиилэр: «Миннигэс барыанна», «Тэллэй», «Бублик», «Часкы», «Тыал», «Хачыал», «Баарыс», «Тиистэ мөһийэбит», «Кэтит тыл».

5. **Щ** дорбоону санарарбытыгар уос тиис ыпсыбаттар. Синнигэс тыл төбөтүнэн үөһэ тиис үрдүнэн таарыйар таарыйбат сыстар уонна аргый аҕай сыыйан салгыны тыл ортогунан таһаараллар.

Эрчиллиилэр: «Миннигэс барыанна», «Тэллэй», «Бублик», «Часкы», «Тыал», «Хачыал», «Баарыс», «Тиистэ мөһийэбит», «Кэтит тыл».

6. **Ж** дорбоону санаргарга уос уонна тиис ыпсыбаттар. Тылбытын чааскы курдук тутатыт. Уос иннин диэки кыратык үмүрүһүн биэрэр. Тыл кытыгыта үөһэ балталарга сыстыбат. Куолас силтэтэ сабыылаах уонна илигириир. **Эрчиллиилэр:** «Миннигэс барыанна», «Тэллэй», «Бублик», «Часкы», «Тыал», «Хачыал», «Баарыс», «Тиистэ мөһийэбит», «Трубочка».

7. **З** дорвоону сангарга уос уонна тиис ысыбаттар, тыл төбөтө алын тиис кэннигэр саһар, тыл көхсө кыратык өрө көтөбүллэр. Тыл кэлин кытыгыта үөһээ балталарга сыстар. Куолаас сабыллар уонна илигириир.
Эрчиллиилэр: «Тииспитин ыраастыах», «Тиистэ мэһийэбит», «Мичээр», «Кэтит тыл», «Тыал», «Дудочка».

8. **Х** дорвоону сангарга уоһу - тийи сэгэчи тутуллар. Тыл төбөтө алын тиис миһлэтин кэннигэр саһар, дорвоону сангарга тыл кэлин өттүнөн сымнаһас таналайга барбах сыстан баран тэйэр.
Эрчиллиилэр: «Минньигэс барыанна», «Тэллэй», «Күөмэйтин сайбан», «Ат ыстаналыыр».

9. **Л** дорвоону сангарга тыл төбөтө үөһээ өрө тахсан тиис төрдүгэр сыстар, онгон төрдө өрө көтөбүллэр.
Эрчиллиилэр: «Минньигэс барыанна», «Олбуор», «Хачыал», «Барабаан», «Тэллэй», «Ат ыстаналыыр», «Кэтит тыл».

10. **Б** дорвоонно тыл төрдө сымнаһас таналайга барбах сыстан баран тэйэр. Ол иһин өрө төлөрүйэр дорвоонортон мөлтөхтөрө буолар.
Эрчиллиилэр: «Минньигэс барыанна», «Тэллэй», «Күөмэйтин сайбан», «Ат ыстаналыыр», «Олбуор», «Кэтит тыл», «Чааскы», «Хачыал», «Барабаан», «Трубочка», «Баарыс».

11. **Р** дорвоону сангарга уос мичээрдии тутуллар. Кэтит тыл төбөтүн кытаанахтыгы таналайга өрө көтөбүллэр күүрдэн илигирэтиллэр. Тыл орто чааһа аллараа диэки түһэр. Тыл икки кытыгыта үөһээ балталарга сыстар.
Эрчиллиилэр: «Минньигэс барыанна», «Тэллэй», «Күөмэйтин сайбан», «Ат ыстаналыыр», «Олбуор», «Кэтит тыл», «Чааскы», «Хачыал», «Барабаан», «Трубочка», «Баарыс».

Артикуляционной эрчиллиилэр барытын 4-5-тэ хатылатыы

Минньигэс барыанна Кэтит тыл төбөтүн таһааран үөһээни уонна алын уоска барыанна сыстыгытын курдук ньалбаһаны.
Сыала: кэтит тыл төбөтүн сайыннары.

Тиистэрбитин ыраастыах Тыл төбөтүн алын тиис уонна алын уос икки ардыларынан уган баран уна-ханас хамсатыы, салгыы үөһээни уос уонна тиис икки ардыгар эмгэ уна-ханас хамсатыы.
Сыала: тыл былчыннарын сайыннары уонна имигэс оноруу.

Мичээр Уоһу ырбатабыт мичээрдиибит, тиис көстөр ғына тутан туран баран, уоспутун сымнатан хатылыбыт.
Сыала: уос тула былчыннарын сайыннары.

Чааскы Айағы киэниик аһан, тыл төбөтүн үөһээни тиистэри таарыйбакка өрө көтөбүү, тыл икки ойбоһун балталарга даһатан баран холбоччу тутуу.
Сыала: кэтит тылы уһунук өрө көтөһөн турарга эрчийи.

Трубочка Уоһу үмүрүччү тутан баран, трубочка курдук иннин диэки чорбоччу тутуу.
Сыала: уос тула былчыннарын сайыннары.

Баарыс Айағы киэниик аһан тыл төбөтүн үөһээ тиис кэннигэр миһлэһэ сыйһарыы, кэтит тылы иннин диэки токурутуу, тыл икки ойбоһун балталарга сыйһарыы.
Сыала: тыл аннынааһы былчыннарын сайыннары.

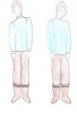

Ат ыстаналыыр Тыл төбөтүн таналайга хам сыйһаран таналайга тыастаахтык тыаһатгы.
Сыала: тыл төбөтүн эрчийи, тыл аннынааһы былчынны ууннаран эрчийи.

ЫТЫСТАР

Көнөтүк турабыт. Ытыстарбыт сирэйибит аттыгар тутабыт, тоһолоһутун түһэрэбит. Кыластык муннубутунан тыастаахтык, салгыны эһирийэбит уонна тэннэ сутуруклутун тутабыт (Салгымытын таһаарар кэммитигэр). Муннубутунан ол эбэтэр айахытынан салгымытын таһаарар кэммитигэр тарбахтарбытын сымнатан, сутуруклутун ытабыт.

КУЛААХЧААННАР

Көнөтүк турабыт, илибит диэки көрөбүт. Күүскэ, кыластык салгыны эһирийэн баран төбөбүтүн уна санныбыт диэки кыһнайабыт. Төбөбүт көнөрүгэр, салгымытын таһаарыбыт. Салгыны ханас диэки оноробут. Уна, ханас тохтообокко кыһнайабыт.

ОЙУОЛААҤЫН

Уна атаһытын биһр хардыы инники уурабыт, ханас атаһыт биһр хардыы кэннибитигэр. Ыйааһыммытын икки атаһытыгар тэннибит. Салгыны ыйааһыммытын инники атаһытыгар түһэрэбит, салгыны муннубутунан эһирийэн баран кыратык чоччонноон ылабыт. Турарбытыгар тыыммытын таһаарыбыт онгон кэлин атаһытыгар ыйааһыммытын түһэрэн эмгэ чоччонноон оноробут. Атаһарбытын атаһаһыннарабыт.

КУОСКА

Көнөтүк турабыт. Тоһолоһутун токурутан ытыһытын курданарбытыгар тутабыт. Чөлчөкүтүк уна ханас диэки чоччоннуһубут. Онгорор кэмгэ салгымытын муннубутунан эһирийэбит илибиттин туора ыраһабыт, турар кэмгэ тыыммытын таһаарыбыт.

БОКУЛУОН

Көнөтүк турабыт илибит аллараа. Иннибит диэки кыратык төһкөйөбүт, көхсүбүтүн бөкүнүтэбит. Төбөбүтүн, илибиттин аллараа түһэрэбит. Төһкөйөн туран күүскэ салгыны эһирийэбит, турарбытыгар салгымытын муннубутунан, ол эбэтэр айахытынан таһааран турабыт.

БИЭТЭНЧЭЭЙН

Көнөтүк турабыт, илибит аллараа. Кыратык төһкөйөбүт илибиттин тобукултугар түрдэбит, күүскэ салгыны эһирийэбит. Көннибит диэки кыратык кэһэйэн салгын таһсар, санныбытын илибиттинэн кууһабыт.

УНКУУ ХААМЫҤА

Көнөтүк турабыт. Илибитин аллараа уна атаһыт тобугун испитигэр диири өрө таһаарыбыт, ол кэмгэ ханас атаһытыгар кыратык чоччойобут. Хас хамсаны аһын салгын эһирийэбит, таһаарыбыт. Салгыны ханас атаһытыгар оноробут.

КУРДААҤЫН

Көнөтүк турабыт. Сутуруклутун тутабыт уонна курданарбытыгар сыйһары тутабыт. Кыластык, тыастаахтык муннубутунан салгыны эһирийэр кэммитигэр, күүскэ сутуруклутун сиргэ аллараа, тугу эрэ ыраһар курдук түһэрэбит. Ол кэмгэ сутуругу ыһтан, тарбахытын киэниик тутабыт. Салгымытын таһааран миэстэһитигэр турабыт.

САННЫБЫТЫН КУУҤАБЫТ

Көнөтүк турабыт. Илибитин, санныбытын тэнник токурутабыт, тарбахтарбытын утарыта тутабыт. Салгыны эһирийэр кэммитигэр, илиһэрбитинэн санныбытын кууһабыт (илиһэрбит тэннэ хамсыахтааһар) салгымытын таһааран, көнөтүк турабыт.

КЫРА БИЭТЭННЭЭЙН

Көнөтүк турабыт, илибит аллараа. Салгын эһирийэн баран төбөбүтүн төһкөйөбүт, аллараа көрөбүт. Салгымытын таһаарар кэммитигэр, төбөбүтүн үөһээ көтөһөн көрөбүт. Тохтообокко оноробут. Сүннүбүт сылаһыа суоһтаах.

ТӨБӨБҮТҮН ХАМСАНАБЫТ

Көнөтүк турабыт, илибит аллараа. Кыластык тыһна-тыһна төбөбүтүн уна, ханас эргитэбит.

ЛОГОПЕДИЧЕСКАЯ МАССАЖ

Имэрийи – сирэй тарбах төбөгүнэн имэрийи, уһугуннары.
Ууннары – сирэй тарбах төбөгүнэн сэмээр ууннары тарды
Вибрация – нымата (тарбах төбөгүнэн сэмээр тонсуһаһын, тарбах төбөгүнэн багтаан араарбакка эргити)

Сирэй чааһа	Массаж оноһулар хайысхата		Хайдах оноһуллара
Сүүс		Сүүс оротуттан чэчэгэйгэ дылы	Имэрийи Ууннары Вибрация
		Хаастан сағалаан үһһэ багтаахха дылы	
Харах		Хаас харах тула эргийэ	Имэрийи
Издэс		Айах кыгыгыттан сағалаан чэчэгэйгэ дылы	Имэрийи Ууннары Вибрация
		Чэчэгэй агтыгыттан сағалаан сынаахха дылы	

Мунну		Мунну ойбоһугтан сағалаан кулгаахха дылы	Имэрийи
		Харах агтыгтан сағалаан мунну устун	Имэрийи
Мунну анна		Мунну кыгыгыттан уоска дылы	Имэрийи Төгүрүгэн Вибрация
		Мунну кыгыгыттан сағалаан сынаахха дылы	Имэрийи Төгүрүгэн Вибрация
Уос уонна айах		Уос үмүрүччү уна-ханас	Имэрийи Төгүрүгэн
		Хантатан сынаах аннын	Имэрийи Төгүрүгэн

Сирэй массаһа мимическай нэрбэлэрин эрэ буолбакка, айах иһин сөҥкө аһын ыстымырлар уонна сангарар санатын сайыннарар. Сүрүннээн туттулар матырыйаал влажной салфетка, оҕо кизиэмэ.
 Сүбэлэр:

1. Массаһы күн айы үс-түөрт мүнүүтэ оҕордоххо туһата биллэ.
2. Оҕо ис туругун көрөн уһатан эбэтэр кылгатын бигэрэххэ сөп.
3. Массаһы сағалыах иһинэ иһини кичэйэн мылаһан сууну ирдэнэр.